

DE HOOGPOORT (VERVOLG EN SLOT).

Niemand is ons komen vertellen waarom de Gentenaren in 1582 op de gevel van de Bollaertscamers of 't nieuwerk aen den scepenhuuse, nml. vóór de dakgoot, een beeld, werk van de sculpteur Jan Schoorman, aanbrachten, dat Ceres, de godin van... de landbouw voorstelde.

Misschien was zulks opzettelijk bedoeld geworden door de Calvinisten die overal de heiligenbeelden lieten verbrijzelen doch er geen erg in hadden het stadhuis met een beeld van een godin uit de Romeinse mythologie te versieren, zoals zij het ook gemakkelijk vonden bij de bouw van de Bollaertkamer allerlei materiaal te gebruiken afkomstig van de Sint-Pietersabdij, vernielde kerken en kloosters. Men heeft aldus in 1886 bij herstellingswerken aan de kroonlijst van het gebouw, twee fragmenten grafzerken uit de XIIIe en de XVe eeuw blootgelegd.

Hiermede was het Schepenhuis van de Keure bijna volledig af kant Hoogpoort. In 1700 kwam dan nog een achterkomertje naast de Bollaertkamer, op de hoek van de Put- of Pitsteeg, thans Stadhuissteeg: daartoe moest men twee oude woningen, de Grootte en de Cleene Zwane, die reeds vermeld werden in de XIVE eeuw slopen. De stad had ze in 1520 aangekocht met het oog op de uitvoering van de zeer groots opgevatte oorspronkelijke plannen van het Stadhuis. In 1700 waren die mooie dromen sedert lang vervlogen en men maakte het schepenhuis van de Keure op die plaats af met een eenvoudig, sober gebouw in de Renaissancestijl, doch het had niet eens meer de hoogte van het XVIe eeuwse ensemble.

Inmiddels hadden ook de schepenen van Ghedele, aangedrongen opdat zij, naar het voorbeeld van de schepenen van de Keure, hun eigen schepenhuis zouden krijgen. Met zette zich in 1596 aan het werk en een kwart eeuw later was het gotisch stadhuis kant Paradeplein en Poeljemarkt geflankeerd van een nogal streng en klassiek ensemble in Italiaanse renaissancestijl, grotendeels ingegeven door het Paleis Barberin te Rome en het Paleis Cornari in Venetië, doch dit ensemble ligt buiten onze reisroute van de Hoogpoort.

Van de hoek van Zandberg - Nederpolder - Biezenkapellestraat (een van die hoge bergen van Gent, 13,95 m boven de zeespiegel) zijn wij langzaam maar zeker in de richting van de vlakte, de Groentenmarkt afgedaald en hebben wij op een lengte van ruim 200 meter enkele van de fraaiste gevels van de oude stadskuip mogen bewonderen.

Van de Stadhuissteeg tot de Groentenmarkt vinden wij geen enkele zijstraat

meer op onze weg en het blijkt niet dat er zelfs in de Middeleeuwen enig straatje of steegje aan die zijde van de Hoogpoort bestond; zeldzaam verschijnsel in een tijd toen de stad op een doolhof of dambord geleek. Hoogstens was er hier en daar tussen de eigendommen een kleine ruimte die men een “spleet” noemde.

In vroegere jaren droegen al die huizen, betrekkelijk hoog opgeschoten vergeleken bij de meeste woningen van het stadscentrum, één van die sappige namen die wij ook nog elders in de Kuip aantreffen: “de oude Helle, ‘t Gulden Hooft, de Groote Arent, de drij mannekins, de Gauden Leeuw, de vijf Haenkins, ‘t Mariaenshooft, de Ram, enz...”

Het was naïef, fleurig, gemoedelijk, geschilderd of in bas-reliëf op de gevel aangebracht of mooi verguld in een kunstig uitgesneden uithangbord. Men was toen niet verplicht de huizen te nummeren en iedereen kende dank zij de uithangborden, zijn stad als zijn eigen straat.

Het moet ons ook geenszins verwonderen dat talrijke huizen van de Hoogpoort in de onmiddellijke omgeving van het schepenhuis, tapperijen of herbergen waren. Heel wat overeenkomsten werden immers gesloten en heel wat erfeniszaken geregeld voor de schepenen van Ghedele en wanneer alles in kannen en kruiken was, gingen de partijen nogal gemakkelijk een pint of een kan ledigen in een van de herbergen als de Ram, de Roose, de Gauden Leeuw, de Clouse, indien niet in Perceval, lokaal van de nering van de Wijnmeters en Wijnzeggers, mensen die iets afwisten van goede drank.

De meeste huizen aan deze zijde van de straat waren belangrijke gebouwen die bijna allen een uitgang hadden in de Donkersteeg. Men kent slechts ‘n gebouw in de Donkersteeg dat een uitgangspoort in de Hoogpoort bezat, nml. de zeer gekende afspanning Hemelrijk ook Hotel du Paradis genaamd, wier naam ten andere later aan de basis lag van de vertaling van Donkersteeg in Rue du Paradis.

De overzijde van de Hoogpoort kan natuurlijk, qua openbare en private gebouwen maar moeilijk de vergelijking doorstaan met gevels als deze van het Stadhuis, het Muziekconservatorium of het St. Jorishof, doch wie aandachtig de huizenrij van de hoek van de Zandberg tot de hoek van de Langemunt bekijkt, zal een paar zeer interessante en goed bewaarde (of gerestaureerde) exemplaren kunnen ontdekken van de meest diverse bouwstijlen en tijdperken.

Aldus resumeren twee gevels rechtover de Zwarte en de Witte Moor uitstekend twee van de meest briljante stijlen die in de XVIIIe eeuw bloeiden. Het ene gebouw dat Procureur Serlippens in 1751 liet optrekken, en dat thans bewoond is door een oogarts, is een prachtig specimen van de Louis XV-stijl in onze gewesten. Het is geenszins klassiek in het genre, een afkooksel van

De oude Metselaarsloge.
Deze foto dateert van de Duitse bezetting toen dit gebouw gebruikt werd
als lokaal van de Feld Gendarme.

één of ander prototype, want de architect heeft met de opbouw van de gevel vóór het mansardedak, de grote boog elegant gesteund door twee tegenbogen die het ensemble bekronen, de hoeksgewijs geplaatste uitgeholde muurzuilen en eigenaardige in U-vorm versierde kapitelen, een zeer oorspronkelijk en prachtig geëquilibreerd werk gecreëerd.

Het huis daarnaast, thans een annexe van het Sint-Jorishof, werd amper een kwart eeuw later opgetrokken op de plaats van een middeleeuws steen, waarvan de zeer diepe kelder die van de XIIIe eeuw dagtekent is bewaard gebleven. De gevel is sober, heel en al maat en geconcipieerd om een stil rijk evenwicht te scheppen. Het is een zeer fraai exemplaar van de Louis XVI-stijl, met rustige, aristocratische versieringsmotieven bekroond met een fronton in hetwelk een met schelp en slingers delicaat versierde oeil-de-boeuf prijkt.

Een andere gevel van de Hoogpoort, rechtover het stadhuis, op de hoek van het Schepenhuis-straatje dat vroeger de Saeysteghe of Zaadsteeg heette, verdient een ogenblik onze aandacht te vestigen. Het huis droeg van oudsher de naam “De Drake”; wanneer het in het begin van de XVIe eeuw werd afgebroken, werd het stenen materiaal gerecupereerd en diende bij de bouw van het gotisch schepenhuis, terwijl men op de vrijgekomen plek een ander gebouw optrok dat later werd bijgewerkt en oorspronkelijk een soort bergplaats was voor allerhande voorwerpen “de loge dezer stede”. In de XVIIe eeuw kreeg het geheel vermoedelijk een nieuwe gevel en deed het dienst als corps de garde voor de in 1752 opgerichte eenheid van de Pandoeren, de toenmalige Gentse politie. Nog geen eeuw later, kwam de Brandweer, een korps dat toen 40 man sterk (of zwak) was, bezit nemen van het gebouw tot wanneer het inmiddels tot 150 man opgedreven korps in 1830 naar het Geraard Duivelsteen verhuisde. Het kunstminnend genootschap “Jong en Leerzuchtig” was zo gelukkig er enkele jaren in volle stadscentrum onderdak te vinden, doch moest op zijn beurt in 1844 de plaats ruimen voor de stedelijke kosteloze Apotheek.

Naderhand kwam de Gentse politie er zo goed als het kon hokken en thans in afwachting dat het gesloopt wordt in het kader van de uitbreiding van de stadsdiensten, wordt het andermaal, zoals in de XVIe eeuw, als bergplaats gebruikt.

Eén van de mooiste gevels van de Hoogpoort is ongetwijfeld deze van de Samson, voormalig lokaal van de nering van de goud- en zilversmeden. Het huis was in het begin van deze eeuw onkennelijk geworden doch een grondige herstelling heeft het, althans een tijdlang, zijn vroegere pracht teruggeschonken. Volledig opgetrokken in die zachte witte Balegemse steen, is het een van de meest typische voorbeelden van de burgerlijke architectuur in onze gewesten, in de tweede helft van de XVe eeuw, met uitgesproken Brabantse

Huis Samson.

inslag in de middentrapgevel, zoals wij dit ook ontmoetten in de gevels van de Zwarte en de Witte Moor.

De goud- en zilversmeden waren, het hoeft nauwelijks gezegd, een rijke nering die zich dan ook in 1481 de weelde mocht veroorloven. ongeveer anderhalve eeuw na haar oprichting, een prachtig huis en lokaal te laten bouwen in de Hoogpoort. Het was al lang af wanneer men de eerste steen van het nieuwe stadhuis legde, doch na de opstand van de Gentenaren tegen Keizer Karel werd het verbeurd verklaard en onze goud- en zilversmeden moesten hun intrek gaan nemen in een veel minder luxueus kader in de Zaadsteeg, temeer daar het zogenaamde koopkrachtig publiek met de dag zeldzamer werd in een stad die haar glorieperk beslist achter de rug had.

Een gevel die nogal veel gelijkenis met de Samson vertoont is deze van het Instituut der Visitatie enkele tientallen meter verder. Ook dit huis moet van het einde van de XVe of van het begin van de XVIe eeuw dagtekenen. Dit gebouw droeg eertijds dezelfde naam als het hoekhuis van de Zaadsteeg: de Drake of de Gulde Draeke, en zoals menig huis in de straat was het lange tijd een herberg.

Ook aan die zijde, de Noordkant van de Hoogpoort, waren de namen en uithangborden sappig en volks: de Meerminne, de Belle, de Splete, de drie Coninghen, 't Gulden Peert, de Coningin van Engeland, de Coning van Spagnien, de Sterre, huizen nu eens herberg, dan weer atelier van kunstenaars als Pieter Pieters, Petrus van Reysschoot, werkkamer van schrijvers als Justus Billiet, van drukkers als Hendrik van der Keere, want de Hoogpoort was als een résumé van het Gentse stadsleven in al die eeuwen.

En in het leven van een stad als Gent moet er toch ook, op gebied van zeden, steeds een vuiltje aan de lucht zijn, en dat vuiltje treffen wij sedert onheuglijke tijden aan in de Gentse miniatuur Reeperbaan, nml. het Werregarenstraatje tussen Zaadsteeg en Samson, wiens ingang thans, en zulks sedert 1798 overbouwd is door een van de talrijke gewrochten van een bouwmeester, wiens carrière wij reeds hebben beschreven: Jan-Baptist Pisson.

Het straatje moet de oude Gentenaren herinneren aan andere straatjes van dezelfde trant die vóór de eerste wereldoorlog uitgaven in de Brabantdam, want Frans De Potter die in dergelijke aangelegenheden steeds een groot blad voor de mond plaatst, schrijft over het Werregaren- of Meyskenstraatje: "Het straatje, hetwelk nog heden precies niet van de netste is, moet gediend hebben tot weinig loffelijke gebruiken, terwijl de schepenen omtrent het midden der XIVe eeuw aan de twee uiteinden een poort deden maken om 't af te sluiten. Beide poorten werden ten jare 1377 vernieuwd."

Men heeft dikwijls en geheel terecht trouwens beweerd dat Brugge het behoud van zijn middeleeuws karakter te danken heeft aan het feit dat de stad

sedert de XVIe eeuw insluimerde, haar politieke rol en commerciële luister verloor, en er dan ook niemand gedurende een viertal eeuwen gevonden werd om te moderniseren, aan te passen aan de smaak of mode van de tijd, laat staan om nieuwe gebouwen op te trekken.

De Schone Slaapster aan het Minnewater heeft bij haar ontwaken in de XXe eeuw haar sprookjesopdracht gaaf teruggevonden en was zo gelukkig en verstandig de eigentijdse architectuur, de villawijken en industrie buiten de oude stadskuip op en in te richten.

Te Gent is zulks het geval niet geweest. Weliswaar heeft de stad periodes van inzinking gekend, heeft zij dikwijls een uiltje gevangen en heeft zij zelfs harde tijden van pauperisme en van economische crisissen meegemaakt, maar zij mocht zich telkens verheugen in min of meer lange periodes van opflikkering en opflakking, tijdens dewelke poorters, kooplieden, kloosters of bisschoppen hun architecten aannemers, metsers en beeldhouwers met allerhande belangrijke opdrachten overstelpten.

En daar het steeds binnen dezelfde beperkte ruimte, de stadskuip was, dat men bouwde, heeft Gent geleidelijk zijn orthodox middeleeuws karakter en aspect verloren om een album te worden van alle bouwstijlen van de Romaanse tot de Empirestijl, met enkele hoogtepunten in de Louis XV- en Louis XVI-stijl, op een ogenblik dat de economische en commerciële heropleving samenviel met het floreren alhier van talenten als een David 't Kint, een Jan-Baptist Simoens of een Bernard De Wilde.

Wat die mensen en een paar onbekend gebleven bouwmeesters creëerden, is bijna steeds een verrijking geweest voor ons kunstpatrimonium, want al hetgeen de middeleeuwen hadden opgetrokken was niet ipso facto een meesterwerk. Gebouwen als de hotels Damman, Falligan, d'Hane-Steenhuysse, Van Brantegem. Serlippens e.a. zijn architecturele juwelen die getuigenis brengen van het soms geniaal talent van de toenmalige Gentse architecten.

Het grote kegelspel met de oude gebouwen begon pas in het begin van de XIXe eeuw, samen met de opkomst en de bloei van de textielnijverheid: het utilitarisme en het gouden kalf zouden het Schone in al zijn gedaanten naar de bliksem sturen. Weliswaar werden in die periode door textiel- en andere industriebarons een naar zeer fraaie herenhuizen in Empirestijl opgetrokken doch voor het overige werd het vandalisme op geheel de lijn. Trapgevels werden afgebroken en vervangen door een utilitaire verdieping, ter hoogte van de begane grond werden de huizen omgevormd in winkels, want waar de nijverheid bloeit, bloeit ook de handel.

Onvermijdelijk moest de zo centraal gelegen Hoogpoort een van de eerste slachtoffers worden van de rush naar commerciële ruimte. Wij weten niet, omdat iedereen in die jaren handelde zoals het hem belieft en men geen

compleet dossier aanlegde met welk tempo deze eerste golf van zogenaamde aanpassing van de Hoogpoort geschiedde, doch de zicht- en tastbare resultaten zijn er en wanneer men thans naar aanleiding, van nieuwe verbouwingen de vroegere toestand blootleegt of onderzoekt, komt men tot het besluit dat minstens de helft, indien niet de twee derden van de gevels van deze straat in de eerste helft van de vorige eeuw grondig werden gewijzigd. In praktisch alle gevallen ten nadele en ten koste van de oorspronkelijke architectuur.

Sommige merkwaardige en goed bewaarde gevels werden totaal verminkt of verdwenen onder een pleisterlaag zoals dit o.a. het geval was met het Sint-Jorishof. Wij hebben reeds eerder gewezen op de zeer gelukkige restauratie die in het begin van deze eeuw werd uitgevoerd en die ons deze prachtige gevel in zijn originele luister heeft teruggeschonken.

Onder impuls van de Commissie van Monumenten, de Maatschappij voor Geschied- en Oudheidkunde en enkele andere kunstverenigingen, begon zich op het einde van de vorige eeuw een actie af te tekenen voor het behoud, de redding en de herstelling van historische monumenten en gevels, als het Gravensteen, het Veerleplein, de Hoorn- en Graslei, de Achtersikkel, de Grote Sikkel enz.

In 1896, een van de eerste in de reeks, kwam de gevel van de Grote Moor aan de beurt. Zijn eigenaar, de kunstvriend Lacquet, liet hem op zijn kosten volledig herstellen en ontving naderhand een financiële tegemoetkoming van de stad. Dezelfde Lacquet liet een andere zeer interessante gevel, "De Ram" herstellen.

Enkele jaren later, in 1902, werd dit voorbeeld gevolgd door het gewezen neringhuis van de goud- en zilversmeden, de Samson, toen betrokken door Vooruit of Samenwerkende Volksdrukkerij. De kosten van restauratie bedroegen 1.783 fr. 09 en de werken werden uitgevoerd naar de zeer degelijke door architect Van de Voorde opgemaakte plannen. De restauratie werd goedgekeurd door de stad die een subsidie van 1.200 fr. verleende.

Spijtig genoeg kwamen zich in jaren geen andere liefhebbers voor de herstelling van hun gevels aanmelden. Blijkbaar heeft men tot na de eerste Wereldoorlog geteerd op de wijzigingen en aanpassingen met commercieel doel in de vorige eeuw verricht.

Het enig belangrijk werk dat toen werd uitgevoerd was het trekken van de Borluutstraat van St.-Jacobs naar Botermarkt. Een paar huizen verdwenen en weerszijden van de straat bouwde men in een pseudoromaanse stijl de twee hoekgebouwen ter ere van Artevelde en Borluut.

Ook de naoorlogse periode was vrij kalm in de Hoogpoort. Het is pas in 1929 dat er opnieuw schot in de zaak kwam met een eerste wijziging van de gevel van het toenmalige nr. 29, betrokken door de firma De H... De werken werden

uitgevoerd door Ch. Denil naar een plan dat enigszins door de architect van de Commissie van Monumenten, Van Hove, was gewijzigd geworden.

Het jaar daarop kreeg het huis nr. 15 een nieuwe gevel: de vroegere gevel dagtekende van de XVIIIe eeuw maar had danig veel wijzigingen ondergaan dat hij geen karakter meer vertoonde.

In 1932 stelde zich voor het eerst een netelig probleem. De eigenaar van het huis “De Ram” Zéphir B. wou het gelijkvloers voor zijn handel moderniseren. Het ingediend ontwerp stuitte op zeer heftig verzet van de Commissie van Monumenten die terecht beweerde dat deze gevel, dagtekent van 1732 en zeer goed bewaard, van kop tot teen belangrijk was. De h. Van Hove maakte een tegenontwerp waarbij het ensemble ter hoogte van de begane grond grotendeels kon worden gered. o.a. de mooie deur, doch het was ons inziens een toegeving die men nooit had mogen doen.

In 1934 is het de beurt aan de h. De Vos om zijn winkelramen te moderniseren. Het ensemble van deze gevel was reeds herhaaldelijk verminkt geworden en zou het nadien nog worden.

Het jaar daarop nieuwe aanvraag van de h. B... voor het huis naast De Ram. Hij wijzigt zijn “winkelvitrien”.

In 1939 nieuwe moeilijkheden, ditmaal voor het huis hoek Nederpolder-Zandberg, en begin van de lijdensweg van de drie naast elkaar liggende huizen die in een zeer sobere maar zeer zuivere Louis XVI-stijl zijn opgetrokken. Het was een unicum te Gent de drie Lodewijks zo in een rij tussen hoek Zandberg en Borluutstraat te mogen begroeten: de drie hoekhuizen voor XIV, het huis Serlîppens voor XV, en het huis daarnaast in zuivere Louis XVI-stijl, De lijdensweg werd ingezet in 1939 toen men een venster verving door een ingangsdeur kant Zandberg. Twee jaar later, in die akelige oorlogswinter, kwam de eigenaar bij het stadsbestuur zijn beklag maken dat het met vijf vensters in zijn slaapkamer bar-koud was en dat men er liefst een drietal mocht toemetselen.

Met Courteline humor liet de Commissie van Monumenten toen opmerken dat het huis dagtekende van de XVIIIe eeuw, dat het ‘s winters altijd koud is maar dat het toch de eerste maal was dat men dit argument “koude” inriep.

Ja, mensen hebben zo van die plotse invallen. Eens schreef er iemand, ook van de Hoogpoort, tot het stadsbestuur: “Ik wil een winkel bouwen waar de mensen in kijken en geen gevel waar de toersten naar kijken” en een Brusselse firma die enkele jaren geleden een blauwtje opliep omdat zij een lichtreclame als een olifant wou aanbrengen op een stijlgevel, schreef zomaar “Indien U zich absoluut gebonden acht het gebouw als een merkwaardige Louis XVI-stijl te beschouwen”! Ja, zo, noch min noch meer, en onze democratische schepenen slikken dat maar zo braafjes binnen als heerlijke pap.

Wat er ook van zij, de stad liet in 1914 de vensters toemetselen van het hoekhuis van de Zandberg, zeggende dat men ze later, wanneer er opnieuw warme winters in Vlaanderen zouden zijn, wel zou openmaken, maar hier als elders “il n’y a que le provisoire qui dure”!

Na W.O. II zoveelste probleem in de Hoogpoort, andermaal met een van de fraaiste gevels, deze van de Visitatie. De directeur, was geen gemakkelijke klant en scheen wel bereid te zijn de gevel wat op te kuisen maar geenszins hem te herstellen. De wagen was in feite reeds in 1920 aan het rollen gegaan, toen een eerste ontwerp van restauratie werd opgemaakt doch door de mand viel. In 1937 wou de Visitatie gewoonweg deze prachtige gevel afbreken en een modern gebouw oprichten.

Gelukkig leed dit duivels projekt schipbreuk en bleven de zaken zoals zij waren. In 1961 was er andermaal sprake van opkuisen van de gevel doch er kwam niets van in huis, tot enkele maanden een ontwerp van volledige herstelling van de gevel werd ingediend. De werken werden met vlijt en zorg doorgevoerd, de stad kwam voor 150.000 fr. indien wij ons niet vergissen tussen, en de Visitatie droeg het grootste gedeelte van de kosten. Wij hopen dat O. L. Heer ze allen in de hemel rijk om zal belonen en inmiddels prijkt de gevel met mooie Balegemse steen, zijn zo typisch voor de Brabantse stijl gebeeldhouwde pinakels en zijn mooie ingangspoort, in volle luister als een van de mooiste parels van de straat.

In 1949 bekwam een warenhuis een uitgang en gevelbreedte in de straat: moderne uitstalramen die zeker het straatbeeld niet hebben verfraaid, doch nog een geluk dat geheel deze gevel banaal is.

Vanaf 1950 begon het, teken des tijds, aanvragen te regenen om lichtreclames, lichtbakken en andere neonbuizen. Had men iedereen laten begaan, het zou een foor geweest zijn met borden met een uitstek van anderhalve meter en men zou op de duur geen enkele reclame meer hebben gezien.

1950 betekende ook een nieuwe start in de wijziging van de uitstalramen. De nieuwe bouwtechnieken en -materialen laten immers toe een maximum aan glas en een minimum aan muurpenanten te reserveren. Het mooi Louis XVI-hotel in 1783 voor de familie De Blauwe opgericht kreeg aldus twee moderne uitstalramen in 1952, in 1953 de winkelpui van de gewezen Samson, in 1956 de zaak V... in 1957 en in 1970 het Huis H.. in 1957 de handelszaak De H.

In 1958 ging men over tot het afkappen van de gevel van het toenmalig nr. 57, een wasserij, gevel in Empirestijl met bossages, die hierdoor geheel zijn karakter verloor, in 1960 was het de beurt aan het huis Siemens, een XVIe eeuws gebouw.

In 1962 werd tegen het advies in van de Commissie van Monumenten, het

toenmalig nr. 7. gewijzigd, met verlaging van de vensterdorpels, ten zeerste af te keuren voor dit gebouw einde XVIe eeuw; in 1964 werd de verminking van de Ram en van het ernaast gelegen gebouw verder doorgevoerd en in 1965 moderniseerde op eerder ongelukkige wijze, de Voorzorg haar gebouw ter hoogte van de begane grond.

In 1967 bracht men de genadeslag aan de Louis XVI-gevels bij de Zandberg door van het gelijkvloers afschuwelijke schuifdeuren te maken.

Restauratie - vandalisme, eeuwige slingerbeweging. De Hoogpoort heeft veel gered, heel veel verloren, symbool van zovele andere straten van de stadskuip; doch had men niet met een gezonde stedelijke politiek meer kunnen redden en minder vandalisme kunnen voorkomen?

PIERRE KLUYSKENS
